محازەرەی یەکەم /فسیۆلۆژی
م.شیرین

دەرونزانی فسیۆلۆجی
قۆناغی :یەکەم

م.شیرین کامل ابراهیم

nkamil@yahoo.com

پێشەکی

دەرونزانی وەکو هەر زانستێکی لە زانستەکان بوارێکی بەر فراوانی هەیە، وە لە چەند بواری جۆراو جۆر پێکهاتووە، ئەم بوارانەش دابەش دەکرێن بۆ دوو بەش ئەوانیش :

1- بوارەی تیۆری / زانایان لەم بوارەدا ئامانجیان بەدەستهێنانی زانیاری و دۆزینەوەی یاسا و پەرنسیپەکانی رەفتارن .

2-بوارەی پراکتیکی/ زانایان لەم بوارەدا ئامانجیان جێبەجێکردنی یاسا و تیۆرەکان دەدەن لە بوارە جیاوازەکانی ژیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی تاك .

- پسپۆران و زانایان کۆمەڵێك پرسیاریان ئاماژە پێ کردوە لە بوارە تیۆریکاندا لە بارەی ئەوەی کە (بۆچی مندالآن و هەرزەکاران و پێگەیشتوان ئاراستەیان جیاوازە دەربارى هەندێك لە بابەتە رەوشتێکان) ؟
- بۆ ولآم دانەوەی ئەم پرسیارانە دەرونزانی کۆمەلێك لقی لێکەوتەوە یەکێك لە لقە گرنگەکانی دەرونزانی فسیۆلوجییە .

دەروونزانی فسیۆلۆجی
PHYSIOLOGICAL PSYCHOLOGY

- پێناسەی بە شێوەی زمانەوانی ؛
- لە دوو بەش پێك هاتووە (فسیۆ) (physio) واتا پێکهاتەکانی جەستەی مرۆڤ
- (LOGY) واتا زانست
- واتا دەروونزانی زانستی جەستە و پێکهاتەی لەشی مرۆڤ

- **پێناسەی دەروونزانی فسیۆلۆژی :**

- **بە ئینگلیزی پێی دەوترێت (physiological psychology) ئەو زانستەکە گرنگی دەدات بەو پەیوەندیەی کە لە نێوان (رەفتار ی مرۆڤەکان و ئۆرگانەکانی ناوەوەی) ی مرۆڤ روو دەدەن .**
- **هەروەها گرنگی دەدات بە بەدواداچون بۆ ئەو کاریگەرێیە دەروونیانەی کە پەیوەستن بە کەسایەتی تاکەکان و بەستنەوەیان بە دیاردە زیندووەکان و دیاردە فسیۆلۆژیەکانی سیستەمی دەمار بە تاییەتی (مێشك) .**

پێناسەی لە ڕووی دەرونزانییەوە

- ئەو جۆرە دەرونزانییە کە گرنگی دەدات بە لێکۆڵینەوەی لاوازی عەقڵی و کێشە ڕەفتارییەکان و هۆکارەکانی شلەژان وە تێکچوونی دەروونی وعەقڵی و ڕەفتاری و دیاریکردنی هۆکارە کاریگەرێکانیان بە ئامانجی دانانی چارەسەری گونجاو و بە سوود بۆیان .
-

بوارەکانی دەرونزانی فسیۆلۆجی تیۆری

دەرونزانی فسیۆلۆجی گرنگی دەدات بەم بوارانەی خوارەوە :

1- **بواری لێکۆلینەوە لە تایبەت مەندییەفسیۆلۆژێکان کە لەگەل ورۆژێنەرە دەرەکێکان دەردەکەون -**

- وەك ئەو گۆرانکاریانەی کە روو دەدەن لە لێدانی دڵ: کاتێك روو بە رووی کۆمەلێك کرداری عەقلی دەبێتەوە یان ئەو گۆرانکاریانەی کە روو دەدەن لە پەستانی خوێن کاتێك روو بە رووی کۆمەلە هەلۆیستێکی هەلچوونی دەبێتەوە .

- 2- بواری لێكۆڵینەوە لەسەر **ڕێرەوە دەمارییەكان** كە لە ڕێگای ئاگادار **كەروە دەرەكییەكان** وەردەگیرێت.

- 2- **ئاراستەی پراكتیكی** :لێرەدا ئەم جۆرە دەرونزانییە بواری ئەنجامەكانی ئەو توێژینەوانەی كە كراوە لە بواری دەرونزانی فسیۆلوجی لە ڕێگەی پراكتیكەوە جێ بەجێ كرد . وەك : بەكار هێنانی ئامێری درووكردن و ئامێری لەرلەری دەماغ (مێشك) و تاقیكردنەوە دەروونییەكان .

ئامانجەكانی دەروونزانی فسیۆلوجی

- 1- **گەران بە دوای هۆكارەكان :**
- دەروناسە بەناوبانگە فسیولۆجیێكان زۆر جار گرنگیان داوە بە چەمكەكانی دەمارخانە و رەفتارە جۆراو جۆرەكان .كە چۆن میشك و سیستەمی دەمار كاریگەریان هەیە لەسەر زۆر پرۆسە و كرداری مرۆیەكان .وەك رەفتار, بیرگە (الذاكرة) درك, پێكردنی عەقلێ وگەشەی كەسایەتی .

- 2- **بە ئامانج كردنی گرفتە سەرەكییەكان :**
- دەروونزانی فسیۆلۆجی بەشێوەیكی تاییەت جەخت دەكەنە سەر كە چۆننەخۆشیەكانی مێشك كاریگەریان هەیە لەسەر رەفتار و بیركردنەوە و هەست و سۆز , چونكە توێژینەوەكان یارمەتیدەرن بۆ باشتركردنی چارەسەرەكان بۆ چەند نەخۆشیەك لە نەخۆشیەكانی مێشك وەك نەخۆشی (لەبیرچونەوە) (زەهایمەر)

- 3- **باشترکردنی تەندروستی :**
- **دەرونزانی فسیۆلۆجی لقێکی گرنگی توێژینەوەی دەروناسیە وە کلیلێکە بۆ پێشکەوتنی دەرونی تیشك دەخاتە سەر کاریگەری دەرمانەکان لەسەر جەستە و مێشك و هەڵسوکەوتی مرۆڤ, بۆ نموونە لەوانەیە لێکۆڵینەوەکان لەسەر سوود و کاریگەریە لاوەکیەکانی دەرمانێکی نوێ ئەنجام بدرێت بۆ کۆنترۆلکردنی شیزۆفرینیا یان خەمۆکی .**

- **4-کۆنترۆڵ کردن و بەدواداچوون :**
- **ئامانجی کۆنترۆڵ کردن و بەدواداچوون لە دەروونزانی فسیۆلۆجی ئەو پلانە پرۆفشینالانەیە کە لە لایەن دەروناسانەوە پەری پێی دراوە و دەبێت لە رێگەی ئەو کەسانەوە کە لەم بوارەدان پەیرو بکرێن, هەر بۆیە بەدواداچوون گرنگە بۆ لەناو بردنی زۆر رەفتاری نەرێنی و نەخۆشی دەماری .**

- **5-چارەسەری گونجاو :**
- **دەرونزانی فسیۆلۆجی لە هەوڵی ئەوەدایە کە چەندین رێگا بۆ هەر نەخۆشیێك بۆ چارەسەر کردنیان بۆ ئەوەی یارمەتی دەروناسان و پزیشکان بکات بۆ پێشکەشکردنی هاوکاری و چارەسەری گونجاو بۆ هەر نەخۆشیەکی تایبەت .**

- کۆئەندامی دەمار

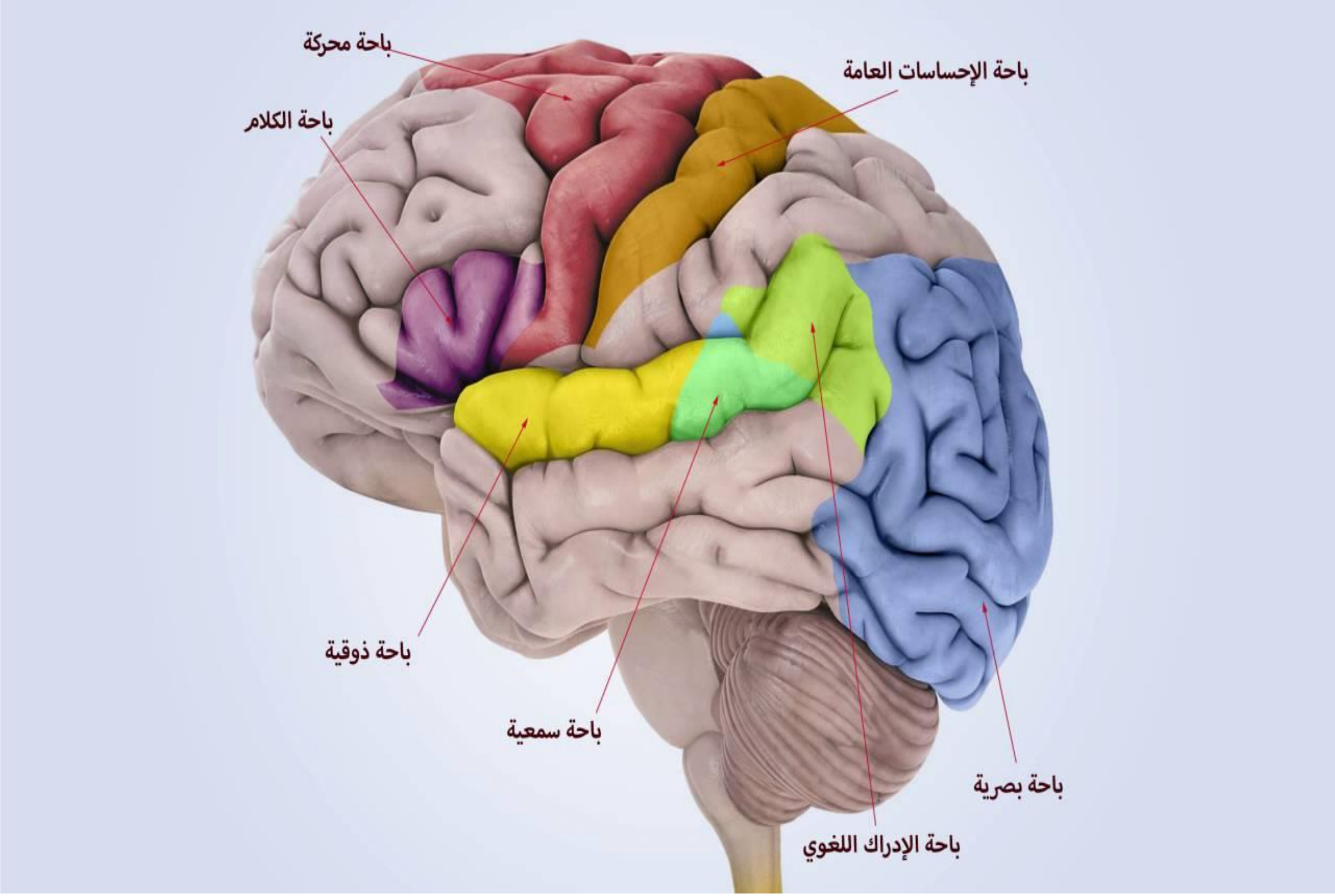

- **کۆئەندامی دەمار (الجهاز العصبی) (The Nervous System**
- تۆڕێکی ئاڵۆزی خانەکانن، کە پەیوەندییان لەنێوان هەیە، چالاکی و بیرو هوش و لە شیکردنەوە **دەپارێزێت** و **کۆنترۆڵی** دەکات. وە هاوسەنگی ناوەکی دەپارێزێت.
- فەرمانی **کۆئەندامی دەمار** چاودێریکردنی ولأمدانەوەی دەوروبەری ژینگەی ناوەوە و دەرەوەیە، کە ئەمەش بەندە لەسەر گواستنەوەی **دەمارە گەیەنەرەکان** کە لە دەمار خانەدا هەن و دەگوازێنەوە لە خانەیەک بو خانەیەکی تر.

تایبەت مەندییەکانی کۆئەندامی دەمار

- – میشك و دمار ئاراستەی رەفتاری مرۆڤ دەکەن بۆ کاریگەری و گونجاندن لە گەڵ ئەو ژینگەیەی کە تێدا دەژیت .
- کۆ ئەندامی دەمار کۆمەڵێك خاسیەت و تاییەت مەندی هەیە لە ئاراستەکردنی ڕەفتار لەو تاییەت مەندییانە :
- 1– ئاڵۆزی (التعقید complexity) :مێشك و کۆئەندامی دەمار زۆر ئاڵۆزن چونکە مێشك لە بلیۆنەها خانە پێکهاتووە .

- 2– تەواوکاری یان پێکەوە بەستن (التكامل او الدمج integration):
- زانا ستیڤن هایمان زانای بواری بواری دەمارزانی
- (مێشك بە پێکەوەبەستەر یان بە تۆری مەزن ناو دەبات ,ئەمەش بە مانای ئەوە دێت کە مێشك هەڵدەستێت بەستنەوەی زانیارییە جۆراو جۆرەکان وەك :.ڕەنگەکان ,دیمەنەکان ,تامەکان ,

• 3- تواناى خۆگونجاندن : adaptability)

جيهان و ژينگەى دەورروو بەرمان بەردەوام لە گۆران دا يە ,بۆپاريزگاريكردن لە مانەوەمان پيويستە خۆمان بگونجينين لە گەلْ بارودۆخ و ژينگەى دەرووبەرمان, ميشك وە كۆ بەشيك لە كۆئەندامى دەمار توانايەكى باشى هەيە بۆ خۆگونجاندن لە گەلْ گۆرانكارى بارودۆخەكان .

4- گواستنەوە كارۆكيمياوييەكان) : electro chemical)

ميشك و ەكو كۆئەنداميكى دەمارى بە شيوەيەكى سەرەكى كار دەكات بۆ چارەسەركردنى زانيارييەكان, ئەمەش ئە نجام دەدريت لە ريگاى هيما كارەبايي و كيميابييەكانەوە .هەر كاتيك گرفت لە هاتو و چۆ كردنى سيستەمى كارو كيميايى دروست بيت ئەوەلەو

• حاڵەتی (پەرکەم, الصرع) روو ئەدات بەهۆی نارێکی لە گەیاندنی زانیارییەکان میشك ناتوانێت چارسەری زانیارییەکان بە ووردی دەستنیشان بکات, بەمەش تاك ناتوانێت چالاکی و کردارە عەقڵییەکان ئە نجام بدات.

کۆئەندامی دەمار پێك هاتووە لە 2 کۆئەندامی سەرەکی ئەوانیش :

- 1- کۆ ئەندامی دەماری ناوەندی (Central Nervous System)

- 2- چێوە کۆ ئەندامی دەمار(Peripheral Nervous System)